

նամի են, ու ամենեւին մէկմէկու հետ խնամութիւն չեն ընէր :

Վարայիմները մէկալ Հրեաներէն շատ աւելի մաքրասէր ու միաբանասէր են . բնութեամբ աւելի քաղցր ու անկեղծ կ'երևնան, կերպարանքնին ալ աւելի տեսքով ու պարկէշտ է : Ս'աճառականութեան մէջ մէկալնեւրուն հաւասար՝ աչքաբաց են, բայց անոնց կծծութիւնն ու խորամանկութիւնը չունին : Եզունին տաճկերէն ու թաթարերէն է . գրուածքի մէջ ալ նոյն լեզուները կը բանեցընեն եւ բրայական գրով : Վարայիմներուն աւելի շատ գտնուած տեղերն են Լազիպոսս և Եհաստանի Սոլինիա ու Իթուանիա գաւառները . բայց աւելի շատոր ու անուանի են Ռուսաստանիները որ երկու հազարի չափ կը համրուին . ասոնց մեծ մասը Խրիմի Լիեզլէվէ ու Վիֆէ քաղաքները կը բնակին, մէկ մասն ալ ()տեսսա :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Ղմարիտ ազգասիրութեան խորհրդ :

ԲԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆԸ այնչափ սիրելի ու պատուական բան է որ խիստ մեծ անզգամներն ալ կը ջանան առաքինի ըսուիլ . միթէ անով առաքինի կ'ըլլան . չէ . վասն զի « Եհուր փորձի ոսկին, և մարդ 'ի բովս տառապանաց », կ'ըսէ իմաստունը : Որչափ մարդիկ կան որ ազգասէր կ'ուզեն ըսուիլ, բայց անով միայն ազգասէր չեն կրնար համարուիլ . վասն զի ազգասիրութիւն ալ իրեն բովքը՝ իրեն նշանը ունի : Որն է աս նշանը : Ըզգին համար աշխատիլ, բրտնիլ, տառապիլ, չարչարուիլ . ան բաւական չէ . ազգէն ամենեւին փոխարէն մը կամ գովեստ մը չլըսել : Են ալ բաւական չէ . իբր թէ ազգին փնաս ընելու համար աշխատած ըլլայիր՝ արհամարհուիլ ազգէն, նախատուիլ, հալածուիլ, երեսի վրայ մնալ :

Ով չգիտեր թէ մեծ կրակ է ասիկայ . անոր համար ալ քանիննր կան որ ասոր քովերը մօտենալուն պէս՝ խծուծի պէս այրեր փճացեր են : Ս'իայն ան մեծամեծ մարդիկը կը դիմանան աս կրակին, որ ասկէ աւելի սաստիկ կրակով վառուած են, այսինքն վեհանձն ազգասիրութեամբ, զուտ ազգասիրութեամբ, և ոչ շահասիրութեամբ կամ թեթեւամիտ փառասիրութիւն :

Հաւալի և միանգամայն գեղեցիկ օրինակ ունինք աս բանիս մեր երանաշնորհ Սարգմանիները . ցաւալի՜ ազգին վրայ նայելով, և գեղեցիկ՜ ան մեծամեծ անձանց ազգասիրութիւնն ու վեհանձնութիւնը մտածելով : Սեւրու բան է սրբոյն Սովսեօի Խորենացւոյ այրած սրտով գրած սրտաշարժ գանգատը, որ մեծին Տրդատայ ողբերգական մահը ակամայ կամօք պատմելէն ետեւ՝ կը ստիպուի աս վեհամեծ ծանր խօսքերը զուրցել .

« Եւ զի այսօրիկ ճմարիտ այսպէս, միթարես .
 » ցուք մերովք վտանգիւքս և մեք . զի եթէ ընդ
 » փայտ դալար զայս արարին, ասէ Քրիստոս,
 » իսկ ընդ չորն զինչ լինիցի : Արդ եթէ ընդ նրա
 » Աստուծոյ, և որք 'ի Թագաւորութենէ յաղագս
 » Աստուծոյ զինքեանս նուաստացուցին՝ այս է,
 » այլ զինչ մեր բանս առ Աստուծոյ յաղագս 'ի
 » ձենջ վտանգիցս, որոց վտանգք և աղքատութի
 » սեպհական է : Այլ սակայն ասացից . Ո՞րք 'ի
 » ձենջ Թոշկս յաղագս մեր . ով որ վարդապեւ
 » տացն մաղթանս . ով որ բան յօժարեցուցանող
 » կամ յորդորական . ով որ յերթալս մեր բեռնա
 » բարձս, ով որ 'ի գալն մերում հանգիստ, ով որ
 » տուն կամ օթանոց մեզ պատրաստեաց : Թողից
 » զայլն . զի և ոչ զլեզուս չարս և զապիտութիւնս
 » հանդերձ անտի փառամոլութեամբն և կատաղի
 » լեզուանութեամբն՝ սանձահարեցէք, այլ նիւթ
 » նոցա անմտութեան զձեր ուսումնատեացդ տա
 » լով բարս, բորբոքեցէք առաւել քան զհնոցն
 » Բաբելոնի » . Պապ՝ Բ :

Եսպիսի վեհանձն ու վշտահար ազգասիրաց յորդոր և միթարութի ըլլայ հետագայ յօդուածը որ Սոմաս անունով հռչակաւոր գաղղիացւոյն գրածն է Վարդեսիոսի ներբողին մէջ, և աս վեհամ հատուածը բոլոր նոյն մատենագրին գրուածքնեւրուն մէջ ամենեւին գեղեցիկն է :

1 Անտոն Թոմաս ճարտասան մատենագիրը մեռած է 1788ին :

«Արք մեծահանձարք, յոր ծագա աշխարհի և
 իցէք, այս է ձեր ճակատագիր. վիշտք և զը-
 զուանք և հալածանք, արհամարհութիւն իշխա-
 նաց, հովութիւն սոսկականաց, չարախօսու-
 թիւնք նախանձորդաց կամ որոց նախանձորդս
 ձեզ զանձինս համարիցին, աղբատութիւն և
 վտարանդութիւնք, թերեւս և մահ անգամ ան-
 ծանօթ ի հեռուոր օտարութեան ի ձերոց
 հայրենեաց. այսոքիկ են ահա բաժինք վիճակի
 ձերոյ: Եւ զի՞նչ աստի. գուցէ արդեօք ձեռն-
 թափ ի հրահանգելոյ զմարդիկ լինիցիք: Ոչ.
 մի այդպէս: Սակայն թէ և կամիցիք ինչ, միթէ
 ձեռնհաս իցէք ի նոյն. միթէ կարող ինչ իցէք
 սանձգնել ձերոմէ հանձարոյ, կամ զգէ՞մ ունել
 զհազագին թափոյ ուժգնութեն որով վարէ նա
 զձեզ: Ո՞չ ապաքէն առ ի խոկալ եկեալ է ձեր
 յաշխարհս, զի և արեգակն ի լուսաւորել զաշ-
 խարհ. ո՞չ ապաքէն և ձերդ շարժումն եկամուտ է
 ի ձեզ իբրև զնորայն: Հապա անասալիք ձերոցդ օ-
 լբինաց, և մի բնաւ եղով զանձինս կարդայցէք:
 Զի՞նչ ինչ ազդիցեն թշնամիք ձեր ընդդէմ շըշ-
 մարտութեան. յաւերժական է նա, և այլն ա-
 մենայն անցեալ գնայ: Ճշմարտութիւնն է վարձ
 վաստակոց ձերոց. նոյն ճարակ հանձարոյ, և
 նոյն զօրավիզն յաշխատութիւնս ձեր: Բազումք
 իցեն որ յանմտութէ կամ ի ցրտութենէ և կամ
 ի խուժարուժ բարոյից բերեալք լլկեն զձեզ և
 հալածեն. այլ և շատք ևս համախորհուրդք ընդ
 ձեզ գտանին ծագաց ի ծագա աշխարհի: Յիշեցէք
 առաքինիք, զի և նոքա չարչարակից են ձեզ և
 խորհրդակից. յիշեցէք զի Սոկրատ և Պլատոն
 և նոցին նմանիքն՝ թէպէտ վաղամեռիկք՝ այլ
 բարեկամք ձեր են, և ի դարս որ զինի՝ կայցեն
 անշուշտ այլք յովմք որ խելամուտ բանից ձե-
 րոց եղիցին, և ձեզ հանգոյն զամենայնէ խորհես-
 ցին: Մի ազդ և մի տոհմ էք դուք և համօրէն
 արք աւագք որ եղենն և որ գալոց են: Ոչ զի
 յայս ինչ վայրի կամ յայն ինչ ժամանակի զետղ
 առեալ դադարիցէք՝ լեալ էք դուք. հապա կեց-
 ջիք սակա ամենայն աշխարհաց և ամենայն ժամա-
 նակաց. ծաւալեսցիք զկեանս ձեր ի վերայ կենաց
 ազգի մարդկան. նա և անդր ի վեր ևս ամբարձ-
 ջիք զմիտս ձեր. տեսէք զի ըստ պատկերի Աս-
 տուծոյ կերպարանեալ է հոգիդ ձեր. քաջացա-
 յոլք ապա առաջի նորին որպէս վայել է ճշմար-
 տութեանն սիրողաց: Բա՛նէ. ի ձեզ ակնարկէ
 Աստուած, ձեզ անսայ, ընդ ձեզ հաճի, և դուք
 եղով անձանց կարդայցէք: Հանդերձ սովիմք
 եթէ դարձեալ և զմարդկան ինչ խնդրիցէք ըզ-
 վկայութիւն, ահաւասիկ ևս ձեզ այնմ երաշխա-
 ւոր. վկայութիւն ասեմ ոչ անզօր ինչ և անյայտ՝
 որպէս այն որ ի վաղանցով յայս կեանս մեր
 ընծայի, այլ անեզր և անկորուստ ընդ ժամա-
 նակս ձիգս դարուց բազմաց: Տեսէք աւանիկ
 որպէս խաղացեալ գայ մատչի հանդերձեալն
 ազգ, և զայս առ մի մի ի ձէնջ արձակէ բար-
 բառ. Սրբեան զարտասուս քո. իրաւունս առ-
 նել քեզ եկի ես, և վախճան տառապանաց

» քոց. ինչ արք մեծահանձարք շնչեն զկենդա-
 նութիւն. ես վրէժխնդիր կացի Վարդեսեայ
 ի թշնամեաց անձին նորա, ես զնշխարս նորին
 յապառաժ վիմաց և ի ձիւնախաղաղ լերանց
 հանեալ փոխեցի ի Փարիզ. ես եմ որ զբանս
 արկուն կռիւհարեմ, և զբռնակալս նկուն
 կացուցանեմ. ես եմ որ խոտան գրեմ զշիրիմս
 կանգնեալս ի մէջ տաճարաց ի շուք իշխանաց
 աշխարհի, և մեծարեալ պատուեմ զանտաշն
 վէ՛մ որ զնշխարս հանձարեղին ծածկիցէ: Ետ-
 լիցի քեզ, զի անմահ է հոգի քո, և անունդ ան-
 մահացի ընդ նմին: Ժամանակն ի փախուստ
 սրանայ, և վայրկեանք զվայրկեանս փոխանա-
 կեն, և սահեալ ի բաց գնայ երազ կենցաղոյս:
 Փոքր միւս ևս, և կեցցես դու. և ներեսցես ան-
 իրաւութեանց քոյոյ ժամանակիդ, անգթու-
 թեան հալածչացն քոց, և բնութեանն՝ փոխա-
 նակ զի քեզ ընտրեաց ի հրահանգել և ի խրա-
 տել զմարդիկ »:

Լուսնաւոր խօսք:

ԽՍՍՔ հասկըցողին ալ չհասկըցո-
 ղին ալ քիչ խօսք բաւական է: Լս ա-
 ռակը այնչափ ճշմարիտ է որ վրան եր-
 կայն բարակ բացատրութիւն ընելը՝
 առական ալ դէմ կ'ըլլայ: Խելացի
 մարդը քիչ կը խօսի, մէյմը որ կարճ
 խօսքով շատ բան կը հասկըցընէ. եր-
 կրորդ՝ որ դիմացինը խելացիի տեղ
 կը դնէ. իսկ անխելք մարդը շատ կը
 խօսի, վասն զի խօսիլ չգիտեր, ու դի-
 մացինը խելացի չտեսեր, հապա զա-
 մէն մարդ իրմէ կը չափէ: Տկար գլուխ
 ունեցողը ոչ ինքը ուրիշին կրնայ հաւ-
 կըցընել իր միտքը, և ոչ ուրիշներուն
 միտքը կարճ խօսքով կը հասկընայ.
 Գէշն ան է որ շատ անգամ դիմացինին
 երկայն երկայն խօսքերէն ալ բան
 չհասկընար:

Արե՛գ Ի՞նչ. «Ի՛նչ»-ինէ՛ս առ կէտի.
 Ահա՛ղ ըստ, դառն գո՛ւնս առ կէտի: